

ISSN (Print): 2304–5809
ISSN (Online): 2313–2167

Науковий журнал
«МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ»

№ 3 (115) березень 2023 р.

Редакційна колегія журналу

Сільськогосподарські науки

Базалій В.В. – д-р с.-г. наук
Балашова Г.С. – д-р с.-г. наук
Бондар О.Б. – канд. с.-г. наук
Клименко М.О. – д-р с.-г. наук
Коковіхін С.В. – д-р с.-г. наук
Лавриненко Ю.О. – д-р с.-г. наук
Писаренко П.В. – д-р с.-г. наук

Історичні науки

Змерзлий Б.В. – д-р іст. наук

Юридичні науки

Бернацька Н.І. – д-р. юрид. наук
Стратонов В.М. – д-р юрид. наук

Політичні науки

Наумкіна С.М. – д-р політ. наук
Яковлев Д.В. – д-р політ. наук

Педагогічні науки

Козяр М.М. – д-р пед. наук
Рідей Н.М. – д-р пед. наук
Федяева В.А. – д-р пед. наук
Шерман М.І. – д-р пед. наук
Шипота Г.Є. – канд. пед. наук

Психологічні науки

Шаванов С.В. – канд. псих. наук

Філологічні науки

Шепель Ю.О. – д-р філол. наук

Філософські науки

Лебедева Н.А. – д-р філос.
в галузі культурології

Технічні науки

Гриценко Д.С. – канд. техн. наук
Горобей М.С. – канд. техн. наук
Дідур В.А. – д-р техн. наук
Почужевський О.Д. – канд. техн. наук
Шайко-Шайковський О.Г. – д-р техн. наук

Економічні науки

Іртищева І.О. – д-р екон. наук
Козловський С.В. – д-р екон. наук
Шапошников К.С. – д-р екон. наук

Медичні науки

Нетюхайло Л.Г. – д-р мед. наук
Пекліна Г.П. – д-р мед. наук

Ветеринарні науки

Морозенко Д.В. – д-р вет. наук

Мистецтвознавство

Романенкова Ю.В. – д-р мистецт.

Соціологічні науки

Шапошникова І.В. – д-р соц. наук

Хімічні науки

Козьма А.А. – канд. хім. наук

Військові науки

Можаровський В.М. – д-р військ. наук

Міжнародна наукова рада

Adam Wrobel – Doktor, Associate Professor (Poland)

Arkadiusz Adamczyk – Professor, Dr hab. in Humanities (Poland)

Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)

Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)

Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)

Javad Khamisabadi – Professor, PhD in Industrial management (Iran)

Michal Sojka – Doctor in Engineer (Poland)

Stanislaw Kunikowski – Associate Professor, Dr hab. (Poland)

Wioletta Wojciechowska – Doctor of Medical Sciences (Poland)

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
НБУ ім. В.І. Вернадського, Google Scholar, CrossRef, Index Copernicus.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого ЗМІ серія КВ № 18987-7777Р,
видане Державною реєстраційною службою України 05.06.2012 року.

На обкладинці березневого випуску журналу зображено один із найкрасивіших вищих навчальних закладів міста Лева – Національний університет «Львівська політехніка», що був заснований 1816 року як Цісарсько-королівська реальна школа. Будівля Національного університету «Львівська політехніка» – це відома пам'ятка архітектури кінця ХІХ ст., яка була зведена у стилі історизму з мотивами неокласицизму та італійського неоренесансу. Національний університет «Львівська політехніка» є визнаним осередком науки та освіти, відомим в Україні і далеко за її межами. Упродовж усієї історії існування Національний університет «Львівська політехніка» залишається відданим своєму призначенню – підготовці висококваліфікованих фахівців.

ЗМІСТ**ІСТОРИЧНІ НАУКИ**

- Біліченко А.С.**
Умови перебування ув'язнених у Херсонській каторжній тюрмі (1906–1917 рр.)..... 1
- Довгалець О.М.**
Діяльність політичних партій національних меншин у складі Української Центральної Ради: стан наукової розробки проблеми..... 11
- Клюс А.С.**
Протистояння української влади та проросійських сил в Криму у 1994–1995 роках: шляхи подолання кримського сепаратизму 18
- Ткаченко М.І., Петасюк О.І.**
Громадська та політична діяльність М. Міхновського..... 24

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

- Orkhan Mehman Aliyev**
Escalation of study and research of young soldiers assigned to military units..... 28
- Дегтяренко В.В.**
Особливості української бронетехніки: випробування війною..... 33

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

- Драч Т.А.**
Ставлення учасників освітнього процесу до можливості впровадження повітряної акробатики та пілонного спорту..... 41

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

- Калинка А.К., Шпак А.В., Корх І.В.**
Годівля бугайців різних порід і їх помісей на середніх рецептах раціонів в умовах регіону Покуття..... 44

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

- Kostenko Svitlana, Bosa Yevheniya**
Genetic animal defect in animals: diagnosis and treatment..... 52

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Мельничук М.М., Рева М.М.**
Психологічні особливості прояву атракції в підлітковому віці..... 56
- Яновська Т.А.**
Особливості розвитку пізнавальної сфери молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення..... 59

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

- Дубовик С.Г., Петренко Н.С.**
Організація навчання молодших школярів під час вивчення розділу «Звуки і букви» у початковій школі..... 63
- Могильна Ю.І.**
Реалізація технології підготовки майбутніх учителів до професійної орієнтації школярів шляхом неформальної освіти та її результати..... 68

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Карачарова О.В., Можин Г.А.**
Ергонімикон вулиці Сумської м. Харкова (2022–2023 рр.)..... 75
- Клименко Т.В.**
Рослинні образи-символи у творчості Т. Г. Шевченка..... 80
- Томнюк А.М., Зайка К.Р.**
Особливості перекладу німецьких характернізмів у текстах художнього стилю..... 84

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

- Грабовська Г.М., Хомусько Є.М.**
Патронат як одна з альтернативних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування..... 90
- Полянська Є.А.**
Генезис правового регулювання адміністративно-правових засад протидії митним правопорушенням..... 95
- Юніна М.П.**
Практика управління багатоквартирними будинками: закордонний та вітчизняний досвід..... 101

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

- Дерван Б.І., Лопушняк Г.С.**
Поняття рекрутинг, ефективність рекрутингу та показники ефективності процесу рекрутингу..... 106
- Попович Д.В., Біда М.С., Закорко К.К.**
Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану..... 110
- Самошкіна І.Д., Ждек В.М.**
Розвиток екологічного страхування в умовах нестабільної економіки..... 115
- Стецюк О.Я., Чубай В.М.**
Способи запобігання та виявлення фінансового шахрайства на підприємстві..... 120
- Татарин Н.Б., Олійник О.І.**
Фондовий ринок як один із елементів фінансового ринку: історія та його сучасний стан в Україні..... 128
- Шаповаленко Д.О., Соколов Д.В., Карюк А.О., Панченко К.А.**
Перспективи розвитку готельних мереж на туристичному ринку України..... 134

CONTENTS

HISTORICAL SCIENCES

- Bilichenko Lidiia**
Conditions of the prisoners' stay in the Kherson concentration prison (1906–1917).....1
- Dovgalets Oksana**
Activities of political parties of national minorities within the Ukrainian Central Rada: state of scientific development of the problem.....11
- Klius Anastasiia**
Confrontation between the Ukrainian authorities and pro-Russian forces in Crimea in 1994–1995: ways to overcome Crimean separatism.....18
- Tkachenko Margaryta, Petasyuk Olena**
Public and political activity of M. Mikhnovsky....24

MILITARY SCIENCES

- Orkhan Mehman Aliyev**
Escalation of study and research of young soldiers assigned to military units.....28
- Degtyarenko Volodymyr**
Peculiarities of Ukrainian armored vehicles: probation by war.....33

PHYSICAL EDUCATION AND SPORT

- Drach Tamara**
Attitude of the participants of the educational process towards the possibility of implementing aerial acrobatics and pylon sports.....41

AGRICULTURAL SCIENCES

- Kalinka Andrii, Shpak Liudmyla, Korkh Ihor**
Feeding of young bulls of different breeds and their crossbreeds on average diet recipes in the Pokuttia region.....44

VETERINARY SCIENCES

- Kostenko Svitlana, Bosa Yevheniya**
Genetic animal defect in animals: diagnosis and treatment.....52

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

- Melnychuk Maiia, Reva Marina**
Psychological features manifestation of attraction in adolescent age56
- Yanovskaya Tamara**
Features of cognitive sphere development younger school students with severe speech disorders.....59

PEDAGOGICAL SCIENCES

- Dubovyk Svitlana, Petrenko Nadiia**
Organization of teaching of junior primary school pupils during the study of the unit "Sounds and Letters"63

Mohylna Yuliia

- Implementation of the technology of preparing future teachers for vocational guidance of pupils through non-formal education and its results.....68

PHILOLOGICAL SCIENCES

- Karacharova Olga, Mozbyn Galina**
Ergonomicon of Sumska Street in Kharkiv (2022–2023).....75
- Klimenko Tetyana**
Plant images-symbols in the work of T.G. Shevchenko.....80
- Tomniuk Liudmyla, Zayka Kristina**
Features of translating German proper names in literary texts.....84

LAW SCIENCES

- Grabovska Ganna, Khomusko Yelyzaveta**
Patronage as one of the alternative forms of family education of orphans and children deprived of parental care.....90
- Polianska Yelyzaveta**
The genesis of the legal regulation of administrative and legal basis for combating customs offenses.....95
- Yunina Maryna**
Practice of managing apartment buildings: foreign and domestic experience.....101

ECONOMIC SCIENCES

- Dervan Bohdana, Lopushniak Halyna**
The term of recruitment, the effectiveness of recruitment and indicators of the effectiveness of the recruitment process.....106
- Popovych Dariya, Bida Marta, Zakorko Kateryna**
Development trends of the insurance market of Ukraine under the conditions in the period of war.....110
- Samoshkina Iryna, Zhdek Vasyl**
Development of environmental insurance in the conditions of an unstable economy.....115
- Stetsiuk Olha, Chubai Volodymyr**
Methods of preventing and detecting financial fraud at the enterprise.....120
- Tataryn Nataliya, Oliinyk Oleksandra**
Stock market as one of the elements of financial market: history and current state in Ukraine.....128
- Shapovalenko Denys, Sokolov Dmitro, Kariuk Andrii, Panchenko Kateryna**
Prospects for the development of hotel networks on the tourist market of Ukraine.....134

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-3-115-12>

УДК 373.3.31

Дубовик С.Г., Петренко Н.С.
Київський університет імені Бориса Грінченка

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «ЗВУКИ І БУКВИ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті зроблено акцент на особливостях організації вивчення розділу «Звуки і букви» на уроках української мови в початковій школі. Здійснено аналіз науково-методичної літератури з означеного питання. Розкрито сутність і зміст основних понять дослідження. Зазначено основні напрями роботи вчителя з формування фонетико-графічної компетентності молодших школярів: робота над усвідомленням дітьми звукового складу української мови; оволодіння правильною вимовою всіх звуків рідної мови; ознайомлення учнів із будовою мовленнєвого апарату; розвиток мовленнєвого дихання школярів; формування артикуляційних умінь і навичок; розвиток фонематичного слуху учнів; робота над інтонаційною виразністю мовлення; формування графічних умінь позначати звуки на письмі буквами. Визначено етапи формування фонетико-графічної компетентності учнів початкової школи. Наведено педагогічні умови ефективного засвоєння учнями початкових класів розділу «Звуки і букви» як підґрунтя для подальшого навчання читання і письма. Охарактеризовано психолого-педагогічні засади формування фонетико-графічних умінь і навичок учнів початкових класів. Розглянуто організаційно-методичні аспекти означеної проблеми. Описано основні етапи методики формування фонетико-графічних понять в учнів початкової школи. Подано методичну систему роботи, яка передбачає ефективні методи і прийоми, форми і засоби навчання, які доцільно застосовувати під час засвоєння розділу «Звуки і букви» у початковій школі. Рекомендовано вправи, спрямовані на формування фонетико-графічної компетентності молодших школярів на підготовчому, репродуктивному і продуктивно-творчому етапах вивчення фонетики і графіки. Зазначено методичні рекомендації для вчителів початкової школи з питань організації вивчення розділу «Звуки і букви» і формування фонетичних і графічних умінь та навичок учнів на уроках української мови.

Ключові слова: фонетика, графіка, звуки, букви, організація освітнього процесу, фонетико-графічна компетентність учнів, фонетичні і графічні вміння і навички, методична система роботи, методичні рекомендації.

Dubovyk Svitlana, Petrenko Nadiia
Borys Grinchenko Kyiv University

ORGANIZATION OF TEACHING OF JUNIOR PRIMARY SCHOOL PUPILS DURING THE STUDY OF THE UNIT "SOUNDS AND LETTERS"

Summary. The article focuses on the specifics of organizing the study of the unit "Sounds and Letters" in Ukrainian language lessons in primary school. The analysis of the scientific and methodological literature on this subject is made. The nature and contents of the basic concepts of the study are revealed. The main directions of the teacher's work on the formation of phonetic and graphic literacy of primary schoolchildren are indicated: work on children's awareness of the sound composition of the Ukrainian language; learning the correct pronunciation of all sounds of the mother language; introducing children to the structure of the speech system; development of children's speech breathing; forming articulation skills; development of phonemic hearing of children; work on intonation expressiveness of speech; formation of graphic skills to represent sounds in writing with letters. The steps of forming the phonetic and graphic competence of primary school students are determined. The teaching conditions for the effective learning of the unit "Sounds and Letters" by primary school pupils as a basis for further learning of reading and writing are presented. The psychological and teaching bases of forming phonetic and graphic skills of primary school pupils are characterized. The organizational and methodological aspects of this problem are considered. The main steps of the methodology for the formation of phonetic and graphic concepts in primary school students are described. The methodical system of work is presented, which provides effective methods and techniques, forms and tools of teaching, which are advisable to use in the process of learning the unit "Sounds and Letters" in primary school. Exercises aimed at forming the phonetic and graphic literacy of primary schoolchildren at the pre-primary, reproductive and productive-creative levels of learning phonetics and graphics are recommended. The methodical recommendations for primary school teachers on the organization of studying the unit "Sounds and Letters" and the forming of phonetic and graphic skills of primary school students in Ukrainian language lessons are indicated.

Keywords: phonetics, graphics, sounds, letters, organization of educational process, phonetic and graphic literacy of pupils, phonetic and graphic skills, methodological system of work, methodological recommendations.

Постановка проблеми. Мова – головний інструмент комунікації людини з навколишнім світом і засіб його пізнання. Розвиток мовлення дитини, ознайомлення зі звуками по-

чинається з перших місяців життя і закріплюється протягом дошкільного періоду та на етапі навчання в початковій школі. Формування мовленнєвих умінь і навичок, засвоєння звуків,

літер, а в подальшому – слів та більш складних мовно-синтаксичних конструкцій, необхідні кожній людині. Тому для дитини дуже важливо оволодіти рідною мовою, її фонетичними та графічними особливостями, що мають не тільки освітній, а й культурно-історичний зміст.

За останні роки в умовах реформування та інтеграції в європейський освітній простір, а також через нові об'єктивні причини (пандемію COVID-19 та воєнний стан у країні) перед українською освітою постали нові виклики – необхідність реорганізації та модернізації початкової мовної освіти. Насамперед ідеться про засвоєння основних розділів початкового курсу української мови, зокрема, і розділу «Звуки і букви». Разом із тим достатньо часто у дітей виявляються такі порушення як дисграфія та дислексія, що виявляються у недостатньому виявленні звуків та їх некоректному графічному відображенні під час написання, та мають як фізіологічні так і педагогічні причини [7, с. 8].

На сучасному етапі розвитку лінгводидактичної науки одним із провідних напрямів роботи педагогів має стати організація навчання дітей фонетики та графіки і формування на їх основі фонетико-графічних умінь та навичок, а також у подальшому – розуміння зв'язку між вимовою звуків та написанням букв, що слугує підґрунтям для формування орфоепічних та інтонаційних норм української мови, акуратності та грамотності письма [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методико-дидактичні засади педагогічної роботи з навчання учнів початкової школи української мови, зокрема, і розділу «Звуки і букви», змістовно висвітлено в наукових працях Вашуленка М., Дорошенка С., Карамана С., Каніщенко А., Тоцької Н., Савченко О. Питання щодо формування й розвитку фонетико-графічної компетенції школярів, про важливість етапу вивчення звуків і букв в початковій школі для подальшого формування мовних умінь і навичок з орфографії та орфоепії розглядали Деркач Н., Коваль Г., Костолович Т., Мартинюк Т., Прищепа О., Ткачук О., Скрипченко Н., Хорошковська О. та інші.

Результати аналізу наукових досліджень із означеної проблеми засвідчили, що в науково-педагогічній спільноті цілком сформовано уявлення про зміст та структуру освітнього процесу з формування фонетико-графічної компетентності молодших школярів як підґрунтя для подальшого ефективного навчання грамоти та читання. Як зазначає Прищепа О., організація освітньої діяльності на уроках української мови – це тривалий процес, який передбачає подальше вивчення сучасних методів і прийомів, форм і засобів організації продуктивної роботи із засвоєння розділу «Звуки і букви» учнями початкової школи [7, с. 150].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Важливо зазначити, що традиційно склалося, що навчання фонетики здійснюється за звуковим аналітико-синтетичним методом, запропонованим ще К. Ушинським [3, с. 56]. Зазначений метод реалізується поступово, починаючи з ознайомлення учнів зі звуками, а потім буквами, через розбір слова на склади і звуки, виділення звуків із запропонованих слів (ана-

ліз), та наступним сполученням звуків, позначених буквами, у склади й слова (синтез). Однак, дослідниця Ткачук О. зазначає, що простежується відсутність науково обґрунтованих способів керівництва освітнім процесом (насамперед ідеться про методи і прийоми, форми і засоби навчання) фонетичного спрямування [8, с. 178].

Мета статті. Головною метою цієї статті є аналіз стану організації навчання учнів початкової школи під час вивчення розділу «Звуки і букви», пошук оптимальних методів, прийомів, форм і засобів навчання для ефективного формування в молодших школярів фонетико-графічної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розділ «Фонетика і графіка» вивчається з першого класу загальноосвітньої школи. Фонетика – звукова система мови, яка розглядається в єдності її фізіологічного, акустичного та значеннєвого аспектів. Графіка (від гр. grapho – пишу, малюю) – це розділ мовознавства, у якому вивчається сукупність умовних знаків для передачі на письмі усного мовлення [11, с. 230]. Основу українського письма становлять букви, або літери, що використовують для позначення на письмі звуків (фонем). Важливо зазначити, що успішний розвиток фонематичного слуху є основою для подальшого навчання читання, а опанування графічної системи мови формує необхідні графіко-орфографічні вміння і навички.

У методиці навчання української мови опанування молодшими школярами фонетики і графіки традиційно поділяють на кілька етапів: добукварний, букварний та післябукварний. Кожний із зазначених етапів має свої певні завдання з ознайомлення зі звуками і буквами та оволодіння вміннями і навичками їх використання. Так у добукварний період діти спочатку ознайомлюються з голосними звуками, потім – приголосними звуками, навчаються виконувати звуковий аналіз слова. На етапі букварного періоду навчання грамоти педагог створює передумови для засвоєння першокласниками способів позначення звуків буквами. Головною метою педагога є створення відповідних умов для мотивації учнів слухати українську мову, спілкуватися нею, виокремлювати окремі звуки, а в подальшому – розуміти способи позначення звуків на письмі буквами.

Важливо зазначити, що учні початкової школи, особливо шестирічні першокласники, мають певні психофізіологічні особливості, які необхідно враховувати під час організації освітньої діяльності у період навчання грамоти. Насамперед – це недостатня уважність, нерозвинене вміння керувати власною увагою та процесом зосередження. Психологічні дослідники зазначають, що розуміння учнями початкової школи взаємодії елементів мовленнєвої діяльності зі знаковою системою мови реалізується більшою мірою через візуальний канал, тому слово передусім асоціюється з образом знайомого предмета, а вже потім дитина може усвідомити поняття та зіставити його з віртуальним знаком (словом).

Також для ефективної роботи з фонетико-графічного напрямку важливо усвідомлювати і переважний тип сприйняття в учня: візуальне, слухове, кінестетичне для вибору оптимальних методів, прийомів, форм і засобів навчання [3, с. 12].

Детально розглянемо поняття фонетико-графічна компетентність, яку необхідно сформувати в учнів початкової школи на уроках української мови під час вивчення розділу «Звуки і букви». Фонетико-графічна компетентність – компетентність, складниками якої є фонетична і графічна компетенції. Означена компетентність передбачає: правильну вимову всіх звуків мови, звукосполучень згідно з орфоепічними нормами; дотримання наголосів; розвинений фонематичний слух, що дозволяє розрізняти звуки; володіння інтонаційними засобами виразності мовлення (тембр, темп, сила голосу, логічні наголоси); правильне позначення звуків на письмі буквами відповідно до графічних норм української мови.

Отже, зазначимо основні напрями роботи вчителя з формування фонетико-графічної компетентності молодших школярів: робота над усвідомленням дітьми звукового складу української мови; оволодіння правильною вимовою всіх звуків рідної мови; ознайомлення учнів із будовою мовленнєвого апарату; розвиток мовленнєвого дихання школярів; формування артикуляційних умінь і навичок; розвиток фонематичного слуху учнів; робота над інтонаційною виразністю мовлення; формування графічних умінь позначати звуки на письмі буквами.

Насамперед акцентуємо увагу на особливостях формування фонетичної і графічної компетенцій учнів початкової школи. Зазначимо, що у програмі з української мови для початкової школи не йдеться про три важливі аспекти вивчення звуків (фізичний, анатомо-фізіологічний, функціональний), які, на нашу думку, необхідно обов'язково враховувати під час вивчення розділу «Фонетика і графіка». Розгляд цих аспектів у єдності забезпечує засвоєння учнями фізіолого-акустичних і функціональних ознак звуків як цілісного явища, а це надзвичайно важливо для формування у молодших школярів основних фонетичних понять, а на їх основі – і графічних.

Основні відомості про акустичні властивості мовних звуків, що виникають унаслідок дії звукових хвиль на орган слуху, учням необхідно для правильного розуміння фонетичних явищ, а саме: мовні звуки розрізняють залежно від того, що лежить в їх основі – голос чи шум, – і відповідно правильного поділу їх на дві великі групи: голосні і приголосні; приголосні звуки поділяють на дзвінкі і глухі.

На нашу думку, фізіологічному аспекту, який пов'язаний із вимовою звуків, в освітньому процесі під час вивчення фонетики має приділятися значна увага. Зазначимо, що саме детальне пояснення будови мовного апарату дає змогу учням початкової школи зрозуміти, що під час мовлення людина від звичайного дихання переходить на так зване «мовленнєве». Вчитель має пояснити молодшим школярам, що у процесі мовлення струмінь повітря з легенів потрапляє в гортань поштовхами, кількість яких співвідноситься з кількістю складів. У гортані струмінь повітря натрапляє на першу перешкоду – голосові зв'язки, які під тиском видихуваного повітря вібрують і відіграють вирішальну роль у творенні голосних і приголосних звуків.

Важливо наголосити учням на тому, як утворюються голосні звуки (голосові зв'язки тісно

зімкнені, подібно до натягнутих струн), як утворюються приголосні звуки (голосові зв'язки розслаблені). На наступному етапі з гортані струмінь видихуваного повітря разом із голосом чи з голосом і шумом, або тільки з шумом, потрапляє в надгортанні порожнини (до глотки, ротової чи носової порожнини). У надгортанних порожнинах, завдяки взаємодії відповідних мовних органів, утворюються різноманітні звуки.

Зазначимо, що анатомо-фізіологічна природа звуків має засвоюватися молодшими школярами практично, тому під час ізольованої вимови звуків української мови необхідно, щоб учні стежили за артикуляцією кожного звука. Основне завдання педагога на цьому етапі роботи – домогтися, щоб учні засвоїли чітку класифікацію голосних (наголошені і ненаголошені) і приголосних (дзвінкі і глухі; тверді і м'які) звуків і букв, які їх позначають.

Щоб сформувати в учнів цілісне уявлення про звуки і букви, особливості творення голосних і приголосних звуків, позначення їх на письмі літерами, учителям початкової школи доцільно застосовувати узагальнювальні схеми «Звуки і букви», «Голосні звуки і букви, які їх позначають», «Приголосні звуки і букви, які їх позначають».

Функціональний аспект забезпечує системність у вивченні основ фонетики і графіки в початковій школі. Учні мають засвоїти основні фонетичні і графічні поняття: звуки і букви, сполучуваність звуків, їх уподібнення, чергування голосних і приголосних звуків та позначення їх на письмі, пом'якшення й напівпом'якшення звуків у потоці мовлення і вживання букв для позначення м'якості приголосних, чергування звуків, спрощення, подовження, склад, складоподіл, наголос, що допоможуть молодшим школярам оволодіти фонетичною і графічною системами української мови.

Розглянемо організаційно-методичні аспекти означеної проблеми. Уважаємо, що процес формування фонетико-графічної компетентності учнів початкової школи має здійснюватися у три етапи: підготовчий, репродуктивний і продуктивно-творчий. На першому етапі учні прислухаються до мовлення вчителя, аналізують аудіозаписи зразкового мовлення, розрізняють у вимові звуки, склади, слова, словосполучення, речення і навчаються позначати їх на письмі, використовуючи графічну систему. На другому етапі молодші школярі відтворюють нормативну українську вимову слів, правильно вимовляючи звуки у словах, і навчаються правильного письма. На третьому етапі учні на основі вивченого та відпрацьованого матеріалу продукують свої знання з фонетики і графіки на рівні усного і писемного мовлення, навчаються будувати зв'язні висловлювання.

На нашу думку, під час формування фонетико-графічних умінь і навичок учнів доцільно застосовувати пояснювально-ілюстративний (слово вчителя, використання підручника, у поєднанні з поясненням та узагальнювальними таблицями, схемами) та частково-пошуковий (спостереження за мовленням, евристична бесіда) методи. Зазначимо ефективні прийоми роботи, які сприяють формуванню в учнів фонематичного слуху і фонетико-орфоепічних умінь і навичок: свідоме

артикулювання, наслідування, усвідомлюване творення засвоєного звука, порівняння, протиставлення, мовний самоконтроль.

Рекомендуємо вчителів початкової школи систематично застосовувати на уроках вивчення фонетики і графіки доцільні види роботи: участь у простих мовних іграх, розв'язування кросвордів, ребусів; використання знань із мови у мовленнєвій творчості; експерименти зі звуками, словами, фразами в мовних іграх; спостереження за мовними одиницями та явищами, розуміння деяких закономірностей співвідношення звуків і букв; застосування звукового і звуко-буквеного аналізів слів [6].

Аналіз лінгводидактичних досліджень дозволяє узагальнити основні прийоми навчання, які доцільно застосовувати з метою ефективного засвоєння знань із розділу «Звуки і букви» учнями початкової школи, а саме: пояснення (опис) артикуляції звуків; показ зразка правильної вимови (звукова наочність) та імітація (наслідування) учнями; тренувальні вправи у вимові та під час засвоєння фонетико-графічного матеріалу; зіставлення і порівняння (для вивчення звукової системи та засвоєння звуко-графічних знань); використання символіки (виділення звука у слові і позначення фішкою, побудова звукових моделей за допомогою умовних знаків) [9, с. 92].

Як зазначає Ткачук О., існують певні педагогічні прогалини з фонетико-графічного напрямку роботи вчителя, а саме: на уроках навчання грамоти недостатню приділено увагу спостереженням за мовними звуковими явищами, а також розвитку артикуляційно-слухових навичок учнів. Серед важливих завдань із розвитку мовної компетенції учнів початкової школи можна виділити значення чіткості вимови звуків, уживання висловів із чітким розмежуванням звука та букви. Реалізація зазначених завдань може бути здійснена на уроках за умови правильно організованого педагогічного процесу з використанням орфоепічних, фонетичних, фонетико-графічних вправ [8, с. 178].

До звукових вправ відносять систему завдань, які передбачають виділення конкретних звуків зі слів, що здійснюється через: виділення найчастіше вживаного звука в скоромовці, віршику з абетки, наборі слів; виділення спільного звука в словах-відгадках до загадок, у назвах предметів, зображених на малюнках; виділення першого й останнього звуків у заданих учителем словах на основі підкресленої їх вимови; упізнання звука за описом його артикуляції; наведення прикладів слів із поданими звуками [3, с. 5].

Учителів важливо розуміти, що засвоєння в учнів початкової школи вмінь і навичок відбувається спочатку із залученням зорового аналізатору і через аудіальну та кінестетичну системи, що обумовлює використання аудіоінформації, підкріпленої наочними посібниками, серед яких доцільно застосовувати перегляд презентацій, складання ментальних карт. Для закріплення отриманих знань ефективно використовувати фонетичні ігри, а також кінетичні ігри, спрямо-

вані на промальовування літер та формування кінетичної пам'яті [3, с. 56].

Ефективність засвоєння знань і формування вмінь і навичок учнів початкової школи під час вивчення розділу «Звуки та букви» зазначена й у процесі застосування творчих ігор (наприклад, «Звуки оживають», «Живі літери» та інших), які дозволяють удосконалити вміння і навички звукового та звуко-буквеного аналізу слів, розвивають мовлення учнів і сприяють формуванню культури спілкування [5].

Ураховуючи психофізіологічні особливості учнів початкової школи, для ефективної педагогічної діяльності слід дотримуватися певної структури проведення уроків української мови (особливо в період навчання грамоти). Як зазначає О. Ващуленко, у структурі уроку повинен бути присутній «організаційно-діяльнісний блок, що реалізується через активну навчально-пізнавальну діяльність учнів на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії його учасників. Тут ми можемо визначити тип і структуру уроку, компетентісно орієнтовані методи, прийоми, засоби організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, форми організації навчальної взаємодії, спрямовані на реалізацію мети й очікуваних результатів уроку, засвоєння змісту, застосування диференційованого підходу» [5, с. 106].

Висновки і пропозиції. Організація навчальної діяльності учнів початкових класів на уроках української мови під час вивчення розділу «Звуки і букви» має важливе значення для формування фонетико-графічної компетентності молодших школярів. Під час планування уроків, добору доцільних методів, прийомів, форм і засобів навчання педагог має враховувати загальний рівень підготовки учнів, їхні індивідуальні особливості.

Формування в учнів фонетико-графічних умінь і навичок має здійснюватися послідовно від звука до букви, шляхом аналітичних і синтетичних дій із тим звуком, що позначається на письмі цією буквою. Тому важливими напрямками роботи вчителя на уроках української мови під час опрацювання розділу «Звуки та букви» має бути формування фонематичного слуху в учнів, уміння спостерігати за звуковими мовними явищами, правильно вимовляти, упізнавати звук у різних позиціях слів (на початку, в середині і в кінці), виділяти зі слів, складів, сполучати з іншими звуками в складі; позначати звуки на письмі буквами, правильно писати слова.

Фонетико-графічна основа навчального матеріалу на уроках української мови в початковій школі не ускладнює освітній процес, а урізноманітнює його та створює умови для ефективного і практично спрямованого навчання. Проведення звуко-буквених вправ сприяє усвідомленню молодшими школярами звукових і графічних закономірностей мови, розвитку навичок усного і писемного мовлення, створює основу для усвідомлення мовного матеріалу і одночасно готує до засвоєння фонетики і графіки на наступних етапах навчання у середній і старшій школі.

Список літератури:

1. Караман С.О. Методика навчання фонетики, графіки, орфоєпії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство): Збірник наукових праць / Відп. ред. Л.І. Мацько. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. Вип. 3. С. 178–190.*
2. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2019. 136 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
4. Міненко Л.М., Підлужна Г.В. Методика викладання української мови в початкових класах. Частина 1. Навчання грамоти. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. 52 с.
5. Полевикова О.Б. Система творчих вправ як засіб розвитку мотивації до вивчення рідної мови у молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова); Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2004. 24 с.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». *Офіційний вісник України*. 2018. № 19. С. 32.
7. Савченко О.Я., Бібік Н.М., Мартиненко В.О., Цимбалару А.Д. та ін. Організаційні форми навчання у початковій школі : посібник. Київ : Педагогічна думка, 2017. 423 с.
8. Ткачук О.С. Формування фонетико-графічної компетентності молодших школярів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2017. № 68. С. 177–180.
9. Ткачук О.С. Формування фонетичної компетентності у молодших школярів. *Pedagogika. Osiagnicia naukowe, rozwój, propozycje na rok 2015*. 2015. С. 89–93. URL: http://конференция.com.ua/files/file/scientific_conference_48/zbornik_48_32_Warszawa_30.12.2015.pdf#page=89 (дата звернення: 09.03.2023).
10. Тоцька Н.І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. Київ : Вища. шк., 2014. 176 с.
11. Чередніченко Н.В. Особливості опанування основ фонетики та графіки молодшими школярами із порушеннями мовленнєвого розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2016. Вип. 32(2). С. 229–234.

References:

1. Karaman S.O. (2009) *Metodyka navchannia fonetyky, hrafiky, orfoepii* [Methods of teaching phonetics, graphics, orthography]. In *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. – Philological sciences (linguistics and literary studies) parts*. Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova, vol. 3. (in Ukrainian)
2. Kiryk M., Danylova L. (2019) *Nova ukrainska shkola: orhanizatsiia diialnosti uchniv pochatkovykh klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [New Ukrainian school: organization of activities of primary school students of general secondary education institutions: teaching method. manual]. Lviv: Svit. (in Ukrainian)
3. Vashulenko M.S. (2011) *Metodyka navchannia ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv* [Methods of teaching the Ukrainian language in primary school]. Kyiv: Litera LTD Publishing. (in Ukrainian)
4. Minenko L.M., Pidluzhna H.V. (2004) *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy v pochatkovykh klasakh. Chastyna 1. Navchannia hramoty*. [Methods of teaching the Ukrainian language in primary grades. Part 1]. Zhytomyr: ZhDU Publishing. (in Ukrainian)
5. Polevykova O.B. (2004) *Systema tvorchykh vprav yak zasib rozvytku motyvatsii do vvychennia ridnoi movy u molodshykh shkoliariv* [A system of creative exercises as a means of developing motivation to learn the native language in younger schoolchildren]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 – teoriia ta metodyka navchannia (ukrainska mova); Khersonskiy derzh. un-t. Kherson. (in Ukrainian)
6. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї osvity" (2018) *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, no. 19, s. 32.
7. Savchenko O.Ya., Bibik N.M., Martynenko V.O., Tsymbalaru A.D., ta in. (2017) *Orhanizatsiini formy navchannia u pochatkovii shkoli: posibnyk* [Organizational forms of education in primary school]. Kyiv: Pedahohichna dumka. (in Ukrainian)
8. Tkachuk O.S. (2017) *Formuvannia fonetyko-hrafichnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv* [Formation of phonetic and graphic competence of younger schoolchildren]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriia "Filolohiia"*, no. 68, pp. 177–180.
9. Tkachuk O.S. (2015) *Formuvannia fonetychnoi kompetentnosti u molodshykh shkoliariv* [Formation of phonetic competence in younger schoolchildren]. *Pedagogika. Osiagnicia naukowe, rozwoj, propozycje na rok 2015*, pp. 89–93. Available at: http://конференция.com.ua/files/file/scientific_conference_48/zbornik_48_32_Warszawa_30.12.2015.pdf#page=89 (accessed March 09, 2023).
10. Totska N.I. (2014) *Fonetyka ukrainskoi movy ta yii vvychennia v pochatkovykh klasakh* [Phonetics of the Ukrainian language and its study in primary grades]. Kyiv: Vyscha. shk. (in Ukrainian)
11. Cherednichenko N.V. (2016) *Osoblyvosti opanuvannia osnov fonetyky ta hrafiky molodshymy shkoliaramy iz porushenniamy movlennievoho rozvytku* [Features of mastering the basics of phonetics and graphics by younger schoolchildren with disorders of speech development]. In *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova*, vol. 32 (2), pp. 229–234.

Науковий журнал
«Молодий вчений»

№ 3 (115) березень 2023 р.

Щомісячне видання

Коректор: В. Бабич
Дизайн: В. Савельєва
Комп'ютерна верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація редакції
журналу «Молодий вчений»:
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, буд. 6/1
Телефони: +38 (095) 778 74 79, +38 (067) 695 64 10
E-mail: info@molodyivchenyi.ua
Сайт: www.molodyivchenyi.ua

Підписано до друку 31.03.2023 р.
Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 16,97. Тираж 100 прим.
Зам. 0323-121.

Видавництво «Молодий вчений»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, буд. 6/1
Телефони: +38 (095) 778 74 79, +38 (067) 695 64 10
E-mail: info@molodyivchenyi.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7641 від 29.07.2022 р.